

Visie Landgoed Jachtslot de Mookerheide

Inleiding

We leven in een prachtig land met unieke en veelzijdige landschappen, rijk aan natuur en cultureel erfgoed. Samen vertellen ze het verhaal van Nederland door de eeuwen heen. Het is dit collectief erfgoed, dat tot de verbeelding spreekt, verwondert en inspireert. Als grootste particuliere beschermer van natuur en cultureel erfgoed in Nederland zet natuurmonumenten zich in om dit te behouden en waar nodig te herstellen. Onderdeel van dit cultureel erfgoed zijn de vele landgoederen die Nederland kent. Landgoed Jachtslot de Mookerheide is landelijk van grote cultuur historische waarde en behoort tot een van de unieke landgoederen waar Natuurmonumenten haar verantwoordelijkheid neemt om dit ook voor toekomstige generaties te behouden.

Circa 10 kilometer ten zuiden van Nijmegen in de kop van de provincie Limburg ligt het Landgoed Jachtslot de Mookerheide, bestaande uit een hoofdgebouw met omliggende tuinen en parkaanleg en een oppervlakte oorspronkelijke productiebossen van 160 ha. Het landgoed is aangelegd vanaf 1902 en daarna tot 1947 in particulier bezit geweest. Vervolgens is het terrein verkocht aan de Zusters Dominicanessen van Bethanië die hier een klooster en opvangtehuis voor kinderen vestigden. In 1985 werd de Vereniging tot Behoud van Natuurmonumenten eigenaar, die het jachtslot met tuinen in erfpacht aan een horecaondernemer heeft uitgegeven. Landgoed Jachtslot de Mookerheide is in 2001 aangewezen als een beschermd rijksmonument.

Een eeuw geleden lagen er achter het jachtslot een prachtige moestuin, fruitmuren en kassen. Van oudsher werden in tuinen bij het jachtslot bloemen, groenten en fruit geteeld. De moestuin werd vervolmaakt in de jaren '20 van de vorige eeuw. In die periode was het jachtslot in eigendom van het echtpaar Vroeg. Het fruit groeide tegen de fruitmuren omhoog en in de moestuin werden groenten, bloemen en fruit verbouwd. Ook stonden er drie grote kassen, één daarvan werd zelfs verwarmd door een houtkachel. De wildkelder op het landgoed werd gebruikt om geschoten wild koel te bewaren. De Congregatie Zusters van Dominicanessen van Bethanië zetten de moestuin vanaf 1947 voort tot in de jaren '80. Daarna raakten de tuin, fruitmuren en kassen in verval. In de periode dat de zusters vertrokken werd de druivenkas op het landgoed gesloopt.

Aanleiding

Natuurmonumenten wil de kwaliteit van natuur en cultureel erfgoed verbeteren en het landgoed in ere herstellen. Daarnaast wil NM het landgoed zodanig beheren dat onderhoud van de gebouwen, de bossen, de tuin en infrastructuur duurzaam kunnen worden onderhouden uit de exploitatie van het landgoed en de beschikbare monumentensubsidies.

In het kader van de recreatieve zonerings in het gebied St. Jansberg – Mookerheide wil NM dat het jachtslot en directe omgeving verder ontwikkeld worden tot een aantrekkelijke recreatieve poort in de buitenste schil van het natuurgebied. Hierdoor worden zones met kwetsbare natuur dieper in het natuurgebied ontlast, waaronder de Sint Jansberg.

Natuurmonumenten wil het landgoed en het jachtslot voor een breed publiek toegankelijk en zichtbaar maken. Zij richt zich hierbij op de gemeenten Mook en Middelaar en Heumen en op de steden Nijmegen en Kleve (Dts). Er is reeds een grote stap gezet in het behoud van het erfgoed van het landgoed met de restauratie van de kassen en de nutstuin en de startende samenwerking met Driestroom en De Seizoenen en met de werving van vrijwilligers. Verder is de erfpacht die de afgelopen dertig jaar gesloten was voor de gebouwen, eind 2016 afgelopen. Dit geeft nu mogelijkheden voor een nieuwe invulling van deze gebouwen horende bij het Jachtslot

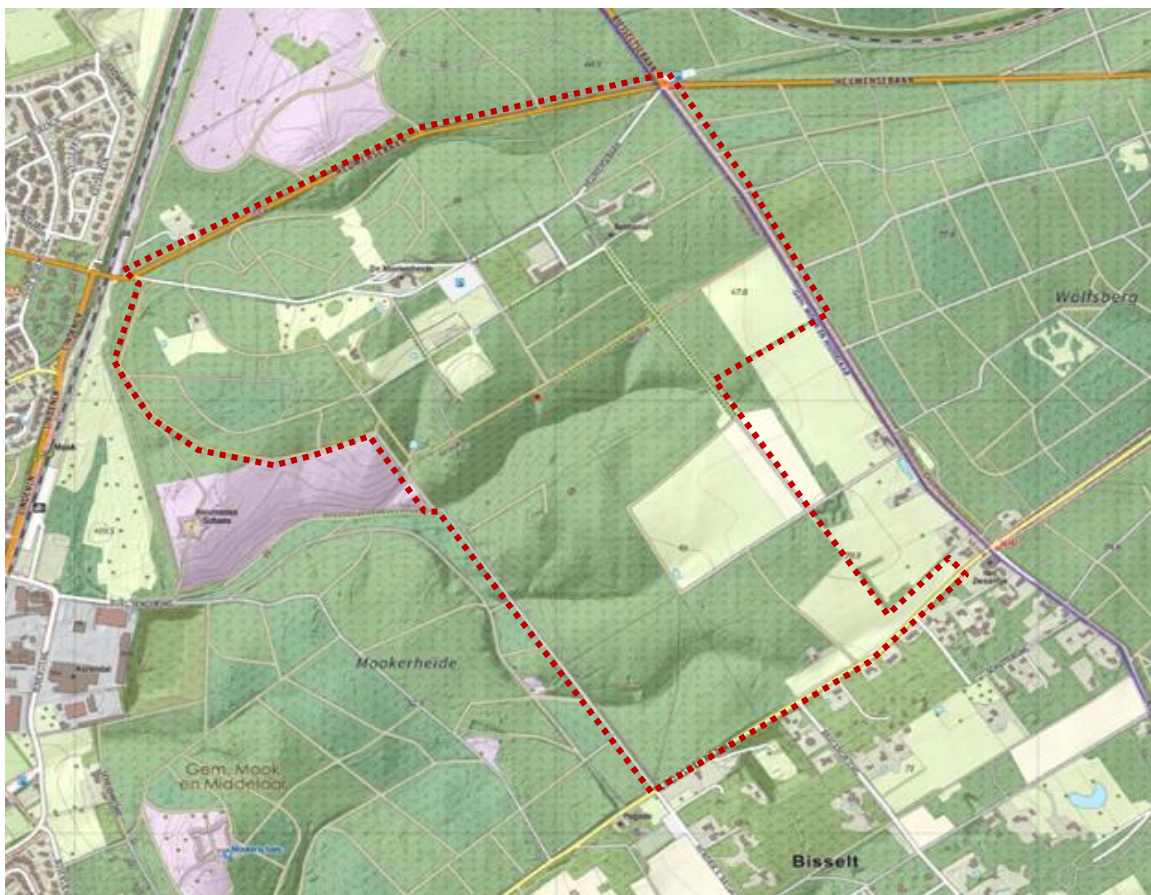
Karakteristiek en landgoed

Het rijksmonument Landgoed Jachtslot de Mookerheide wordt gekenmerkt door het feit dat het in verschillende periodes van de 20ste eeuw en met verschillende stijlenmerken is aangelegd. Er zijn vier hoofdstijlen te onderscheiden:

1. De basis van het gebied bestond rond 1900 uit heideontginningen voor de aanleg van productiebossen, dat gekenmerkt werd door rechte zandpaden als ontginningslijnen, bosblokken met overwegend naaldhoutsoorten en weinig verbijzondering van het aanwezige reliëf en afwijkende vegetaties. Slechts op kleine stukken is nu nog heide en grasland aanwezig. Enkele ontginningslijnen werden begin 20ste eeuw aangeplant met laanbeplanting.

2. Met de bouw van het jachtslot (1905) in Jugendstil-stijl werd een heel specifieke siertuin aangelegd in de directe omgeving van het slot. Tevens werd het bos ten noorden van het slot omgevormd tot een parkbos in landschapstijl. In dit bos spelen bijzonder bomen, sierheesters en een cementrustieke brug de hoofdrol.
3. Rond de tweede helft van de jaren 20 werd een nutstuin aangelegd ten zuiden van het slot. Onderdeel van deze nutstuinen waren 3 kassen. Twee kassen zijn onlangs in volle glorie hersteld. De derde kas is begin jaren tachtig afgebroken en niet weer herbouwd. De stijl van de nutstuin is te omschrijven als geometrische tuinarchitectuur.
4. De gebouwen die de Zusters van Dominicanessen van Bethanië toevoegden, zijn gebouwd in de 50-er jaren. Zij zijn een wereld op zich, die niet aansluit bij een van de eerdere stijlen. Zij vertegenwoordigen een eigen tijdsbeeld. Binnen de tuinen hebben de zusters ook enige elementen toegevoegd, die zich soms wel, soms minder gevoegd hebben naar bestaande structuren.

Jongere objecten als de blusvijver en de recent aangelegde parkeerplaats sluiten door hun strakke vormgeving min of meer aan bij de geometrische tuinstijl. De hertenwei maakt deel uit van het parkbos en sluit aan bij de aanleg in landschapstijl.

De rode stippellijn geeft de buitengrens van het oorspronkelijke landgoed weer. Deze grens wordt ook aangehouden voor de begrenzing van het huidig plangebied Landgoed Jachtslot de Mookerheide.

In donkergroen de percelen die als rijksmonument beschermd zijn.

Landgoed Jachtslot de Mookerheide is een verzameling van landschappelijke structuren, objecten en kenmerken uit verschillende tijdslagen, waarin het jachtslot centraal ligt. De geleidelijke ontwikkeling van Landgoed Jachtslot de Mookerheide heeft er toe geleid dat er veel verschillende tijdsperiodes met elk hun eigen kenmerken te ervaren zijn. De afleesbaarheid van deze geschiedenis is te beschouwen als een kwaliteit. Samenhang tussen de verschillende tijdsperiodes en de natuurlijke omgeving is niet sterk aanwezig, maar wel het bewuste resultaat van haar eerdere eigenaren. Dit kan ten aanzien van oriëntatie en beleving als een minpunt worden ervaren..

Herstel Landgoed Jachtslot de Mookerheide

Landgoed Jachtslot de Mookerheide is gesticht op een heideontginning die vanaf begin 19e eeuw met diverse naaldhoutsoorten is beplant. Het landgoed heeft een totale oppervlakte van 160 ha. Op de hoogste plek van de Mookerheide verrees het jugendstil jachtslot. Toen Natuurmonumenten Landgoed Jachtslot de Mookerheide in 1985 verwierf, was van een 'landgoed' nauwelijks nog sprake. Na grondige herstelwerkzaamheden is het landgoed weer tot leven gekomen. De Nutstuin en kassen zijn opgeknapt en opnieuw in gebruik genomen. Een gedeelte van het Parkbos is hersteld en ook voor het overige deel van het parkbos is een herstelplan aanwezig. Ook nu nog liggen er opgaves tot herstel van de lanen in het landgoedbos en herstel van de oprijlanen. Het jachtslot heeft lange tijd plaats geboden aan een hotel-restaurant. Het jachtslot is nu toe aan restauratie, het hotel- restaurant is daartoe voorlopig gesloten. Natuurmonumenten wil gedurende de restauratiewerkzaamheden in een tijdelijke exploitatie voorzien en de tussentijd gebruiken voor het aantrekken van een nieuwe uitbater. In het landgoedbos is verder herstel van de lanen beoogd.

Herstel Natuurwaarden

Het oorspronkelijke karakter en de eenheid van het landgoedbos wordt gekenmerkt door haar lanen, open ruimte en bos. Door de tijd heen is hier veel van verloren gegaan. Natuurmonumenten wil in het oorspronkelijke “ landgoedbos en parkbos “natuurwaarden verbeteren. In het landgoedbos worden boomgroepen (boomboeketten) weer vrijgezet zodat de oorspronkelijke elementen van het bos weer zichtbaar worden. Door open plekken ontstaan er tevens geschikte leefgebied voor o.a. struweelvogels en reptielen als de levendbarende zandhagedis, hazelworm en de gladde slang. Daarnaast zijn belangrijke aandachtspunten voor het bosbeheer dat er meer variatie ontstaat. Dat realiseren we met meer open plekken, meer struweelfasen, meer dikke dode bomen en meer variatie in kruidlaag. De omvorming van het bos die een grote verscheidenheid aan dieren en planten mogelijk maakt, vraagt echter zorgvuldige begeleiding en intensief beheer.

Een landwinkel op een landgoed

Voor de geproduceerde producten uit de nutstuinen is een markt. Het publiek koopt graag streek producten. Daarom gaan de zorginstellingen Driestroom en DeSeizoenen via een landwinkel hun producten verkopen. Er moet daarbij gedacht worden aan snijbloemen, groenten en stekplantjes. Daarnaast zal de landwinkel ook andere zelf gemaakte en ingekochte streekproducten verkopen, zoals kaas en vlees van de Brandrode runderen die in de gebieden van Natuurmonumenten in de Maasuiterswaarden lopen. Door het openen van een landwinkel wordt een bezoek aan het landgoed aantrekkelijker gemaakt en gaan de bezoekersaantallen omhoog. Hiermee kan draagvlak voor Natuurmonumenten, het Landgoed Jachtslot de Mookerheide en het herstelproject worden verhoogd. Een grote versterking van de kwaliteitsslag zit in de het vergroten van de samenhang met de nutstuinen en beleving van het gebied.

Toegankelijke horeca in het Jachtslot

Natuurmonumenten streeft naar een horecafunctie die meer eigentijds en toegankelijker is en die recht doet aan het behoud van de unieke kwaliteiten van de locatie en het rijksmonument. De installaties in het monument dienen hiervoor wel aangepast te worden om het duurzaam te behouden. Het monument wordt door de vestiging van horeca in bedrijf gehouden. De horeca wordt beoogd gesitueerd te worden in het kloostergedeelte, waardoor het eigenlijke monumentale jachtslot ook voor andere bestemmingen beschikbaar komt. Het jachtslot is een geliefde trouwlocatie. Hiervoor kan de monumentale grote zaal ingericht worden. Tevens kan het jachtslot bijvoorbeeld dienst doen voor huiskamerconcerten. Op de tweede etage kan eventueel een Bed & Breakfast of een vakantie-appartement gerealiseerd worden. Dit geldt tevens voor het appartement in het souterrain. Hoe de toegankelijkheid

van de toren ingepast kan worden moet nog bekeken worden. Voornoemde voorstellen hebben een grote meerwaarde op de beleving van het landgoed en een bezoek er aan.

De uitbater van de horeca zal ook verbinding met de nutstuinen opzoeken door de producten te verwerken in de gerechten. Zo wordt de samenhang versterkt en de beleving vergroot.

Visie

Hoofdkeuzes

1. Zoals eerder beschreven is Landgoed Jachtslot de Mookerheide een jong landgoed uit het begin van de 20ste eeuw dat bestaat uit verschillende tijdslagen in verschillende stijlen. Deze 20ste eeuwse karakteristiek is leidend voor de visie. Dat wil zeggen dat behoud van de verschillende tijdslagen met elke hun eigen kenmerken het uitgangspunt van de visie is. Deze keuze houdt in dat niet alleen het Jachtslot, de tuin en parkbos in landschapsstijl, de nutstuinen en omgeving en de bosontginning behouden moeten blijven, maar dat ook een deel/kenmerk van de periode waarin de Zusters Dominicanessen het landgoed bewoonden een zichtbaar onderdeel van dit landgoed mag zijn.
2. Natuurmonumenten wil graag een duurzame en financieel gezonde toekomst ontwikkelen op Landgoed Jachtslot de Mookerheide. Zij doet dit onder andere door het jachtslot en omgeving te restaureren met eigentijdse functies. Met een kwaliteitsslag in die buitenruimte kan het landgoed aantrekkelijker worden gemaakt en kan het aantal bezoekers verder omhoog worden gebracht. Daarmee kan draagvlak voor Natuurmonumenten het jachtslot en de nutstuinen worden vergroot. De kwaliteitsslag zal bestaan uit het in goede staat van onderhoud brengen van de rijksmonumenten, vergroten van samenhang, versterken van de beleving, het verder verhogen van de kwaliteit van de buitenruimte en de natuurwaarden en het verbeteren van de toegankelijkheid van het gebied.

Versterking van de bosontginning

Het belangrijkste kenmerk van de bosontginningen is het rechte patroon van paden en de blokvormige bosopstanden. Op Landgoed Jachtslot de Mookerheide is dit patroon duidelijk aanwezig en versterkt door een aantal lanen langs de zandpaden. We hebben het voornemen om een lanenplan te maken voor het landgoed en te bekijken op welke plaatsen (herstel van) lanen structuurversterkend kunnen zijn. Bijzonder patroon binnen de bosontginningen is de voormalige achtsprong. Hiervan zal worden bekeken of, indien de recreatieve zonering dat toelaat (het is nu rustgebied voor o.a. het ree) er mogelijkheden zijn het padenpatroon te herstellen en (deels) toegankelijk te maken voor publiek.

Kenmerken van de bosontginning zijn de strakke lijnen van rechte paden en lanen. In de bosranden achter de laanbomen zal een strook vrijgesteld worden om voldoende lichttoetreding tot de laanbomen te garanderen. Daarachter kunnen zoomvegetaties met heide en kruidachtige zich verder ontwikkelen. Tegelijkertijd worden exoten verwijderd als onderdeel van dit omvormingsbeheer.

Voor de landgoedbossen ten zuiden van de oprijlaan wordt voorgesteld om een gemengd bos met grove den in stand te houden. Dit is beduidend anders is dan de sfeer in het parkbos aan de noordzijde van het landgoed.

Hier kenmerkt van vanuit de aanleg in een parksetting een grote diversiteit aan boom- en struiksoorten, waaronder taxus, het bosbeeld. Deze setting wordt in stand gehouden en in delen van het parkbos versterkt. Binnen de landgoedbossen liggen diverse cultuurhistorisch waardevolle relictten. Het gaat onder andere om grindwinningskuilen en karresporen. Deze relictten zullen bij toekomstige ontwikkelingen worden ontzien, tenzij in overleg met Natuurmonumenten kansen worden gezien tot een specifieke inrichting om deze relictten beleefbaar te maken.

De omgeving van het jachtslot in landschapsstijl

Grote delen van het parkbos en de siertuin rond het jachtslot zijn in de afgelopen jaren hersteld. Hier zal in de komende jaren vooral sprake zijn van regulier onderhoud en kleine herstelmaatregelen. Het parkbos is echter nog niet hersteld vanwege de grotere schaal, daar gaat Natuurmonumenten de komende jaren aan de slag met het herstel. In het noordoostelijke bosgebied (ten noorden van de oprijlaan), wordt het beheer gericht op soorten die ook in het westelijk parkbos domineren. Zo kan dit deel van het bos in sfeer aansluiten bij het westelijk parkbos en de aanwezige paden in landschapsstijl. Door de reproductiekracht van de Amerikaanse eik is het wenselijk om grotere opstanden weg te zagen en zo mogelijk ook stobben en strooisel (zuur) te verwijderen. Nieuw aan te leggen paden zullen kronkelpaden zijn aansluitend bij de stijl van het westelijk parkbos.

Natuurmonumenten heeft het voornemen om de hertenweide op korte termijn op te heffen en deze weide om te zetten in een picknickveld met bestaande boomgroepen in landschapsstijl. Het is goed om hier vooraf te bedenken hoe de weide weer zo optimaal mogelijk kan aansluiten bij het karakter van het overige parkbos en bij het jachtslot. Denk aan eventuele paden, beplantingen of voorzieningen om de beleving te vergroten.

Tot slot zal het jachtslot worden gerestaureerd en zal worden nagedacht over een eigentijds en toegankelijk horecaconcept. Dit kan wellicht betekenen dat de detailinrichting rond het jachtslot kan veranderen, afhankelijk van het concept. Denk aan de plaats en het materiaalgebruik van terrassen, fietsvoorzieningen of beplantingen. We laten ons bij wijzigingen mede door de historie inspireren. en wegen tevoren zorgvuldig af hoe zo goed mogelijk bij de historische inrichting in landschapsstijl kan worden aangesloten.

De omgeving van de nutstuinen

Ten zuiden van het jachtslot ligt een zone met open ruimtes, die omschreven kan worden als de zone van de nutstuinen. Het betreft het gebied vanaf de voormalige stal, de kassen met verdiepte tuin, fruitmuren en kweektuinen, de parkeerplaats, de plek waarop in het verleden een derde kas heeft gestaan. Het gebied wordt gedomineerd door rechte lijnige vormen en ter plaatse van de kassen uit een formele tuininrichting die stamt uit de jaren 20. Het is juist hier dat samenhang in het gebied en met de omgeving ontbreekt.

Dit komt mede doordat de restauratie van kassen en tuinen en de aanleg van de parkeerplaats heel recent hebben plaatsgevonden. Het ontbreekt binnen dit deelgebied aan een ruimtevormende, “volwassen” groenstructuur, waardoor het hekwerk rond de nutstuinen, een grote gastank en een

waterput het beeld bepalen. Ook de parkeerplaats is erg beeldbepalend. De gastank zou verwijderd of verplaatst moeten worden. Door het verder en groener inrichten van dit deelgebied, met bijv. haagbeplanting en de geplande aanplant van fruitbomen, zal dit deelgebied beter in het landgoed ingebed worden en de aansluiting op omringende functies worden verbeterd.

De plaats van de verdwenen derde kas biedt mogelijkheden voor inpassing van een nieuwe landwinkel, als eigentijdse verwijzing naar de oude kas.

De randen van de nutszone bestaan uit bos, ook op de overgang naar het jachtslot. Van oudsher is hier een soort “coulissenwerking” tussen jachtslot en nutstuinen, die gehandhaafd moet worden. Dit komt echter de oriëntatie voor de bezoeker echter niet ten goede. Het jachtslot is niet duidelijk zichtbaar en ook de routing er naar toe ligt deels verborgen. Op dit moment is de oprijlaan het verbindende element. De versterking van functionele- en zichtrelaties, moet in de komende jaren verder worden uitgewerkt en uitgevoerd.

Achter de koude kas loopt de ruimte van de nutszone weg. Hier ligt een open veld dat nauwelijks binding heeft met de nutstuinen. Omdat het veld ruimtelijk afbreuk doet aan de nutszone wordt voorgesteld om dit veld (op termijn) weer om te zetten in bos. Daarmee wordt de ruimtevorming rond de kassen versterkt.

Het Dominicuscomplex

De zusters Dominicanessen hebben vooral qua gebouwen een stempel gezet op de ontwikkeling van Landgoed Jachtslot Mookerheide. De gebouwen zijn niet bijzonder waardevol, wel karakteristiek (jaren 50 architectuur) en kenmerkend voor de periode van de Zusters. Veel van de gebouwen zijn echter in slechte staat, met uitzondering van het oude schoolgebouw. De wens bestaat om de gebouwen van Bethanië / Dominicus te slopen en het gebied terug te geven aan de natuur. Met de sloop van Bethanië is het des te interessanter dat het schoolgebouw wel behouden blijft.

De voormalige stal stamt ook uit de tijd van de zusters en is gebouwd in de 50-er jaren die later dienst deed als onderdeel van het horecaconcept van de vorige uitbater. Het zou mooi zijn als de stal weer onderdeel kan worden van de nutszone, bijvoorbeeld door gebruik als werkschuur.

Versterking van natuur en landschap

Belangrijk kenmerk van het landschap rond het landgoed is het sterke reliëf en de grote hoogteverschillen. Vooral in het parkbos is dit hoogteverschil goed te ervaren. Verder ligt in het landgoedbos een droogdal. Dit dal en de in het droogdal gelegen dassenburcht dienen te worden ontzien bij verdere ontwikkelingen. Een deel van het droogdal zal versterkt worden voor natuur als ‘rustgebied’ voor het wild. Hier heeft rust de voorkeur boven cultuurhistorische invullingen.

Infrastructuur

Voor de toegankelijkheid van het jachtslot en de nutstuinen is het belangrijk dat de geasfalteerde oprijlanen zullen worden hersteld. Dit om verkeer van beide zijden van de Heumense Baan goed toegang te geven tot het gebied. Doel is om de diverse verkeersstromen (jachtslot, natuurbegraven, wandelaars, mountainbikers, fietsers, toelevering, etc.) enigszins te scheiden en zo knelpunten tussen de verschillende gebruikers te voorkomen.

Voor herstel van de laanbeplanting wordt een herstelplan opgesteld. De overige paden in het gebied zijn onverharde zandpaden. Het heeft de voorkeur van Natuurmonumenten om dit zo te houden. Bij voorkeur wordt geen gebiedsvreemd materiaal ingebracht, dat over 30 tot 40 jaar weer verwijderd moet worden. Daarbij moet dus worden opgelet dat de herinrichting van de paden gebeurt op het niveau van het landgoed. Dit om de overstijgende structuren van het landgoed te versterken. De kleinere paden zullen bestaan uit onverharde bospaden, die na tijdelijk gebruik weer gemakkelijk dicht kunnen groeien.

Natuurbegraven op het landgoed

Steeds meer mensen hebben behoefte aan een laatste rustplaats in de schoonheid van de natuur. Om dit te kunnen realiseren heeft Natuurmonumenten samen met Natuurbegraven Nederland het plan om natuurbegraven mogelijk te maken op een gedeelte van het bos van Landgoed Jachtslot de Mookerheide. Vanuit de ambitie om parkbos en landgoedbos te herstellen en creëren van een meer gevarieerd loofbos ontstaan open plekken die geschikt zijn voor natuurbegraven. Ook het terugbrengen van natuur op de plek van het Dominicuscomplex biedt die ruimte. Van de 160 hectare die Landgoed Jachtslot de Mookerheide ongeveer groot is zal circa 50 ha hiervoor geschikt zijn. Natuurmonumenten en Natuurbegraven Nederland werken samen aan het behoud van natuur, het versterken en vergroten van natuurareaal. Natuurbegraven draagt op deze wijze bij aan het herstel en behoud van het landgoed. Ook voorziet natuurbegraven in een fonds om nog extra nieuwe natuur in de omgeving te realiseren. Grafrechten worden notarieel en kadastraal eeuwigdurend vastgelegd.

Ook bij de inrichting van het gebied waarbinnen we ruimte bieden aan natuurbegraven zijn de tijdslagen en hun kenmerken leidend. Binnen het plangebied liggen veel waardevolle objecten en kenmerken uit de eerdere tijdslagen. De ontwikkeling van dit gedeelte zal worden aangegrepen om zo veel als mogelijk bestaande kwaliteiten en kenmerken van het parkbos en landgoedbos te versterken.

12 juli 2017 definitieve versie Natuurmonumenten